

Natuur.stad

DRIEMAANDELIJKS LEDENBLAD VAN NATUURPUNT ANTWERPEN STAD - SEPTEMBER - OKTOBER - NOVEMBER 2022 - JAARGANG 11 - NUMMER 3
VERSCHIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

DOODHOUTKEVERS OP WOLVENBERG

VOGELTREK IN OKTOBER

GROTE TIJM GEURT HEERLIJK

natuurpunt
ANTWERPEN
STAD

In 2004 startte ik samen met enkele collega's van de Belgische spinnenvereniging ARABEL een groot onderzoek op in Antwerpen. Bedoeling was om na te gaan welke spinnensoorten in de sterk verstedelijkte binnenstad (gebied binnen de Singel) konden overleven. Een oppervlakkige prognose was dat we een 70 à 80 verschillende soorten zouden ontdekken in die "stenen woestijn". In de loop van het onderzoek vielen we van de ene verbazing in de andere, toen bleek dat we totaal onverwachte soorten vonden. Bij het afronden van het onderzoek in 2008, zaten we aan een 250-tal soorten, bijna de helft van alle spinnensoorten die in Vlaanderen waargenomen zijn!

Onze visie op de stedelijke biotoop als "stenen woestijn" bleek dus totaal verkeerd. Niet alleen is de stad een stuk biodiverser dan verwacht, maar de analyses van de gegevens, samen met ecologen van de Universiteit Gent, brachten nog verrassingen mee: we hadden verwacht dat de meerderheid van de soorten 'synantroop' (gebonden aan de 'menselijke habitat') zou zijn. Die soorten zijn er ook, maar maken slechts 10 à 15% uit van alles wat we gevonden hebben.

Met andere woorden: 85 à 90 % van alle spinnensoorten die we in Antwerpen hebben aangetroffen, zijn soorten van "natuurlijke" biotopen zoals bossen, graslanden, heide,... Die vaststelling heeft mijn beeld op de stad voor altijd veranderd en sindsdien probeer ik iedereen die het horen

wil duidelijk te maken dat er wel degelijk - zoals sommigen het noemen - échte natuur aanwezig is in Antwerpen. In dit nummer is onder meer de tekst van Gerd Dossche over doodhoutetende kevers daar getuige van.

Dit alles betekent natuurlijk niet dat de stad beschermde natuur overbodig maakt, maar die stadsnatuur ontdekken, bv. met de fantastische app ObsIdentify, is een absolute aanrader.

Koen Van Keer
Voorzitter en verantwoordelijke beleid

Inhoud

september - november 2022 - jaargang 11 - nummer 3

Voorwoord	2
Interview Willy Vloemans	3
Kwetsbare bermkogelspin aangetroffen in Antwerpen stad	4
Doodhouteters in Wolvenberg	6-7
Oude Landen (Ekeren): unieke natuur vlakbij de stad	8-9
Oktober is vogeltrekmaand	10
Voor de jeugd: Heerlijk, die herfst!	11
Grote tijd	12-13
Activiteitenkalender	16

Lokale afdeling

Natuurpunt Antwerpen Stad is de lokale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Het werkingsgebied omvat de delen van de districten Antwerpen (postcodes 2000, 2018 en 2060) en Bergerhout binnen de Ring en het volledige district Berchem. Lid worden betekent dat je deel uitmaakt van een grote vereniging met meer dan 130.000 gezinnen, die in Vlaanderen 26.000 ha natuurgebied beheert.

Contact

Koen Van Keer, Boomgaardstraat 79, 2018 Antwerpen. (03-226 76 01)
info@natuurpuntantwerpenstad.be

Vragen of opmerkingen kan u sturen naar: redactie@natuurpuntantwerpenstad.be

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 30/jaar. Te storten op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel het nationale tijdschrift Natuurblad als het lokale ledenblad Natuurstad. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuurwinkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op Natuurstad nemen. Te storten op rekeningnummer BE60 5230 8051 9270 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 40 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten kan op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'Wolvenberg - projectnummer 7743'.

Natuurstad is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Stad. Gedrukt op een alcoholvrije pers met inkt op vegetale basis door De Wrikker cvba. Oplage: 2.900 exemplaren.

Redactie: Christiane Lobbstaël, Ria Van Bastelaere, Monique Van Dousselaere, Graziella Van Eylen, Koen Van Keer, Marc Van Outryve, Lieve Vercauteren, Minne Verlinden, Johan Wyckmans.

Layout: Kolja Aertgeerts, Peter Kluppels

Interview Willy Vloemans

Tekst: Marc Van Outryve

Willy Vloemans is al jarenlang een graag geziene vrijwilliger in onze afdeling, tijd dus voor een interview.

Willy Vloemans (foto: Johan Wyckmans)

Hoe ontstond je interesse voor de natuur?

Toen ik een jaar of 7 was. Onze leraar hield in de klas een terrarium met een veenmol en een spitsmuis, naast krekels en kakkerlakken. Dat boeide me en later werd ik lid van de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie. Ze organiseerden natuurkampen en verzorgden aan de kust vogels die het slachtoffer waren van stookoliesmurf. Mijn interesse voor de natuur is steeds gebleven. Ik volgde in Antwerpen een cursus natuurgids en deed mijn stagewandeling in het natuurgebied De Kuifeend. Al bijna 50 jaar lees ik het boeiend tijdschrift 'Mens en Vogel', met Jan Rodts als bezieler.

Wanneer werd je vrijwilliger bij Natuurpunt Antwerpen Stad?

Ik woonde de eerste ledenvergadering bij in 2012 en werd er aangesproken door Johan Wyckmans. Zijn enthousiasme overtuigde me en ik sta nog steeds klaar om Johan (ondervoorzitter en verantwoordelijke voor onze verenigingsactiviteiten) te helpen. Dit vooral met het transport van onze tent en van ander materiaal, dat we nodig hebben bij onze activiteiten. Ik doe het graag en gratis. Ik werk ook mee bij onze maandelijkse opruimactie aan het Noordkasteel. We vinden heel veel plastic afval, glazen flessen en ander zwerfvuil aan de oevers van het water. Alle afval wordt netjes in zakken gedaan en met de hulp van onze 'Antwerpse straatvrijwilligers' klaargezet voor de vuilnisdienst. Tijdens het opruimen genieten we van de prachtige natuur, ik ontdekte er vorig jaar zelfs een waterral.

Zie je Antwerpen als een groene stad?

Antwerpen is de laatste jaren heel wat groener geworden. Er worden meer bomen aangeplant en er worden er minder gekapt. De bermmen worden minder gemaaid, zodat bloemen en insecten er kunnen gedijen. Er wordt veel minder gespoten met insecticiden en pesticiden. De bladluizen in de bomen op het Steenplein en op de Keyserlei worden nu opgepeuzeld door verschillende vogelsoorten. Zelf breng ik maagdenpalm, laurier en lijsterbes mee uit mijn natuurtuin in Aarschot. Ik deel die uit aan mijn burens in Antwerpen. We zetten ze in potten op ons balkon of planten ze in onze geveltuintjes.

Hoe overtuig je iemand om vrijwilliger te worden bij Natuurpunt Antwerpen Stad?

Dikwijls hoor je dat er in onze stad te weinig natuur is om zich voor in te zetten. Dit is niet juist, denk aan onze 12 ha natuurgebied van de Wolvenberg. Dat uniek stukje natuur moet zeker gekoesterd worden. Met onze vogelwerkgroep ontdekken we heel wat soorten vogels in de stad. Denk maar aan de gierzwaluwen, die hun luchtacrobatieën uitvoeren van eind april tot in augustus. Of bemerk de zwarte roodstaart op onze daken. Aandacht en liefde voor de natuur zijn belangrijk, zeker in de stad. We moeten onze medeburgers daarin betrekken. We vergeten zeker onze schoolkinderen niet: jong geleerd is oud gedaan! En aan jonge vrijwilligers hebben we in onze Natuurpuntafdeling grote nood.

Fotocollage cover: beelden activiteiten Natuurpunt Antwerpen Stad van de afgelopen 10 jaar (foto's: Eva Suls, Erik Molenaar, Johan Wyckmans)

Kwetsbare bermkogelspin aangetroffen in Antwerpen stad

Tekst: Koen Van Keer

De bermkogelspin is een bijzonder spinnetje. In de Belgische rode lijst voor spinnen staat ze vermeld als 'kwetsbaar'. Ze wordt vooral gevonden op de zandgronden van de Kempen, waar ze enkele centimeters boven de grond een webje weeft waarin ze een 'tipi'-vormige schuilplaats ophangt. Die maakt ze van vooral zandkorrels en ook wel eens wat plantaardig afval of prooiresten, die ze aan mekaar spint met spinseldraad.

In die 'tipi' verschuilt ze zich zodat ze niet zichtbaar is voor hongerige roofdieren zoals vogels die het op haar gemunt zouden kunnen hebben. Zelf verschalkt de bermkogelspin vooral mieren met haar vernuftige "galgweb". Dat is een constructie met strak opgespannen draden tegen de grond. Onderaan hebben die draden wat kleefstof zodat een mier die er tegen loopt, blijft vastkleven en zich probeert los te wrikken. Daarbij komt de draad los van de grond en schiet de mier aan de draad omhoog. Hulpeloos bungelend aan die draad ("galg") wordt de mier een makkelijke prooi voor de spin om in spinseldraad te wikkelen en een fatale gifbeet toe te dienen.

De vondst van een bermkogelspin in de 'volle stad' (Boomgaardstraat) is bijzonder omdat die plaats niet overeenkomt met de natuurlijke habitat van deze soort. Ze werd ook niet aangetroffen tijdens het intensieve, 4 jaar durende spinnen-onderzoek binnen de Antwerpse ring. Vermoedelijk gaat het dan ook om een exemplaar dat meegereisd is met bv. planten ergens uit de Kempen.

Bermkogelspin schuilplaats (foto: Marianne Horemans & Paul Wouters)

Bermkogelspin (foto: Marianne Horemans & Paul Wouters)

KOLJA
graphics

Grafisch Ontwerp
Drukvoorbereiding
Motion Design
Animatie
Video & montage
Illustratie

info@kolja.graphics
www.kolja.grtaphics

VITIS

eten + drinken

open
woe - zon - 11:30

Generaal Drubbelstraat 128, Berchem

Wij proberen zoveel mogelijk met lokale producten te werken

allergenen - - - - vraag info aan de bar
reservaties - - - - 0490434346

www.vitis-eten-en-drinken.be

Natuurcrypto

Auteur: Chris De Roover • www.cryptochris.be

Zoek de woorden volgens de gegeven (cryptische) omschrijvingen. Wanneer je een woord hebt ingevuld, zet je de letters van dat woord over naar de gelijkgenummerde vakjes in de rest van het diagram. Gebruik makend van de reeds gevonden letters, kan je de puzzel helemaal invullen. In de vierde kolom verschijnt ook een woord. IJ telt als 1 letter.

A	7	9		12		7				
B	13			22		21		22	5	
C		7		24	17		6			
D		15	16		16		6			
E	18				24	18	4	14		
F	11	14				11		8		
G			2		23			5	1	16
H			17			21	22			
I	20	4				4				
J					19	10	20	18		15
K	3				19	1				
L	13	10			12	23				
M	3		2		9		11			8

De oplossing vind je op pagina 14

Gezocht: schrijftalent

Heb je een vlotte pen en wil je graag iets schrijven over de natuur in onze stad? Bijvoorbeeld over (onverwachte) groene ruimten en verrassende biodiversiteit in Antwerpen, of over wat er leeft in onze afdeling.

Laat het ons weten via redactie@natuurpuntantwerpenstad.be.

Alvast dank voor je interesse!

Doodhouteters in Wolvenberg

Tekst: Gerd Dossche

Hout is een boeiende plek voor insecten. Ze, meestal kevers, gebruiken het als voedsel voor hun larven en sommige insecten vinden dan die larven weer geschikt voedsel voor de hunne. En dan heb je er nog die handig gebruik maken van de uitgevreten gaatjes om net daar een nestje in te maken, maar dat is een ander verhaal.

Kevers en koeien

Hout is niet lekker (behalve zoethout dan) en is zelfs letterlijk onverteerbaar zonder tussenkomst van micro-organismen of schimmels, die zorgen voor de afbraak van de cellulose en lignine waaruit het is opgebouwd. De drooghouteters, voornamelijk de beter als 'memel' of 'houtworm' bekende doodkloppertjes, hebben daarom (net als termieten, en o ja, koeien) in hun darmen micro-organismen die wel de nodige enzymen aanmaken om de vertering van hout (hooi dus voor de koeien) mogelijk te maken. Dat betekent wel dat ze traag groeien en er ondanks hun grootte van 3 – 5 mm (de kevers, niet de koeien) tot 3 jaar over doen om volwassen te worden. Voor de wat grotere huisboktor van 2,5 cm gaat dat tot 12 jaar!

Rot verteert beter

Een alternatief waarvoor de overgrote meerderheid van deze insecten 'gekozen' heeft is rottend hout eten. Dikwijls hebben ze trouwens een voorkeur voor het iets zachtere en sneller rottend hout net onder de schors. Ze hebben het zware werk bij wijze van spreken aan een extern organisme, bacteriën of schimmel, uitbesteed. Klinkt bekend. Men noemt deze soorten saproxylofaag. Neen, dit is geen scheldwoord maar komt van de drie Griekse woorden sapos (rot), xylos (hout) en phagein (eten). Die 'binnenweg' laat toe dat deze soorten sneller groeien en groter worden. Onze allergrootste kever, het in Vlaanderen bijna uitgestorven vliegend hert (tot 8 cm) is er zo eentje, maar die doet daar nog altijd 3 tot 8 jaar over ondanks de hulptroepen (schimmels in zijn geval).

Mei is het nieuwe juni?

Lokaal zijn de doodhouteters kleiner, maar toch bij de opvallendste verschijningen op bvb. Wolvenberg. De meeste zijn boktorren zoals de kleine wespenbok (ontwikkelingstijd 1,5 jaar) of bladsprietigen zoals de penseelkever (3 jaar). Ze zijn vanaf het late voorjaar als volwassen dier te zien wanneer ze zich voeden op bloemen of naar een partner zoeken. De eerste soort is zelfs aangewezen op rottend hout dat een bepaalde soort schimmel bevat. Interessant om weten is dat deze insecten wanneer ze na een larve- en popstadium hun vertrouwde rotte huisje verlaten, op hun lichaam sporen van 'hun' schimmel of bacteriën meenemen. Ook larven van de geringelde smalbok en de tweekleurige smalbok hebben 2 jaar nodig om tot ontwikkeling te komen. In verhoutte kruidachtige planten (distel, kليس) zitten ook larven van doodhoutetertertjes zoals de fraaie schijnbok. Wat me opviel is dat bijna al deze soorten zich dit jaar een maand eerder lieten zien dan wat in de literatuur staat. Mei is het nieuwe juni?

Zwartkopvuurkever (foto: Gerd Dossche)

De zwartkopvuurkever is er zo eentje die een nog kortere binnenweg neemt: zijn larven eten andere keverlarven in rottend hout. Als 'carnivoor' krijgt die larve dus meer geconcentreerd voedsel binnen en kan ze snel groeien, maar het duurt nog altijd twee jaar voor er uit het popstadium een volwassen kever tevoorschijn kan komen.

Leve dood hout!

Deze soorten leven allemaal veel langer als larve dan als volwassen insect, het zgn. imago. Daaruit volgt dat ze niet kunnen voortbestaan zonder stabiele voedselvoorraad. Het is dus van groot belang dat er houtopslag is en dat die gebeurt op een natuurlijke manier: hout dus zo mogelijk met de schors erop laten liggen waar het valt en geen exotische boomsoorten planten waaraan geen enkele keverlarve een boodschap heeft. Ook dode stengels van distel of kليس kunnen best blijven staan.

Memel (foto: Gerd Dossche)

Geringelde smalboktor (foto: Gerd Dossche)

Penseelkever (foto: Gerd Dossche)

Kleine wespenbok (foto: Gerd Dossche)

Oude Landen (Ekeren): unieke natuur vlakbij de stad

Tekst: Ria Van Bastelaere

De Oude Landen is een prachtig natuurreservaat ten Noorden van Antwerpen. Het vormt een groene long tussen de haven die steeds verder uitbreidt, de A12 autosnelweg en de dorpskern van Ekeren. Een kleine 100 ha natuur biedt een grote veelzijdigheid aan fauna en flora. Pronkstukken van het domein zijn verschillende soorten rietvogels en orchideeën. Een bewegwijzerde wandeling van 4,5 km start aan kasteel Veltwijck.

Geschiedenis

De Oude Landen maakte oorspronkelijk deel uit van de uitgestrekte Scheldepolders ten noorden van Antwerpen. De expansie van de haven en de uitbouw van een spoorwegcomplex beten grote hapen uit de polders. Dat de Oude Landen daaraan ontsnapte is mee te danken aan de krijgsmacht die net voor WOII het gebied inpalmde als militair oefenterrein. In 1968 verkochten de militairen de Oude Landen aan het Antwerpse stadsbestuur. Dat had plannen om er een woonwijk te bouwen. De omwonenden en een groepje natuurbeschermers kwamen in het verweer. Met succes. In de daarop volgende decennia werd de Oude Landen uitgebouwd tot een waardevol stedelijk natuurgebied.

De kleine karrekiet voelt zich thuis in het riet (foto: Erik Toorman)

Fauna en flora

Het halfopen landschap kent een grote verscheidenheid: bos, struweel, ruigtes, grasland. Dat levert een zeer rijke vegetatie op. Op een aantal plekken komt kalkrijk kwelwater aan de oppervlakte. Dat is één van de ingrediënten voor wilde orchideeënsoorten: moeraswespenorchis, rietorchis, vleeskleurige orchis, gevlekte orchis, grote keverorchis en bijenorchis vind je zo naast de wandelpaden. Het gebied staat ook bekend om uitbundige ruigtekruiden zoals fluitenkruid en koninginnenkruid, die massa's insecten aantrekken. Door het vele riet zijn er natuurlijk heel wat rietvogels zoals de kleine karekiet, de blauwborst, de bosrietzanger en de rietgors. Tussen al die wilde natuur loopt een kleine kudde Galloway-runderen die van juli tot december grazend een handje helpen bij het beheer.

Kalkrijk kwelwater doet o.a. rietorchis gedijen (foto: Kris De Keersmaecker)

Schattenjacht voor kinderen

Bij Natuurpunt Antwerpen Noord in de Steenstraat 25 in Ekeren, op antwerpennoord@natuurpunt.be of op 03 541 58 25 kan je voor een zacht prijsje een leuk zakje reserveren voor de kinderen. In het zakje een loep, een kompas, een potlood en zoekkaarten. Gewapend met dit alles ontdekken kinderen de natuur in de Oude Landen en, nog belangrijker, een code, nodig om een schatkist te openen. Wie de code kan kraken, kan uit de schatkist een cadeautje kiezen. Opgepast, het secretariaat van Natuurpunt Antwerpen Noord is niet open in het weekend.

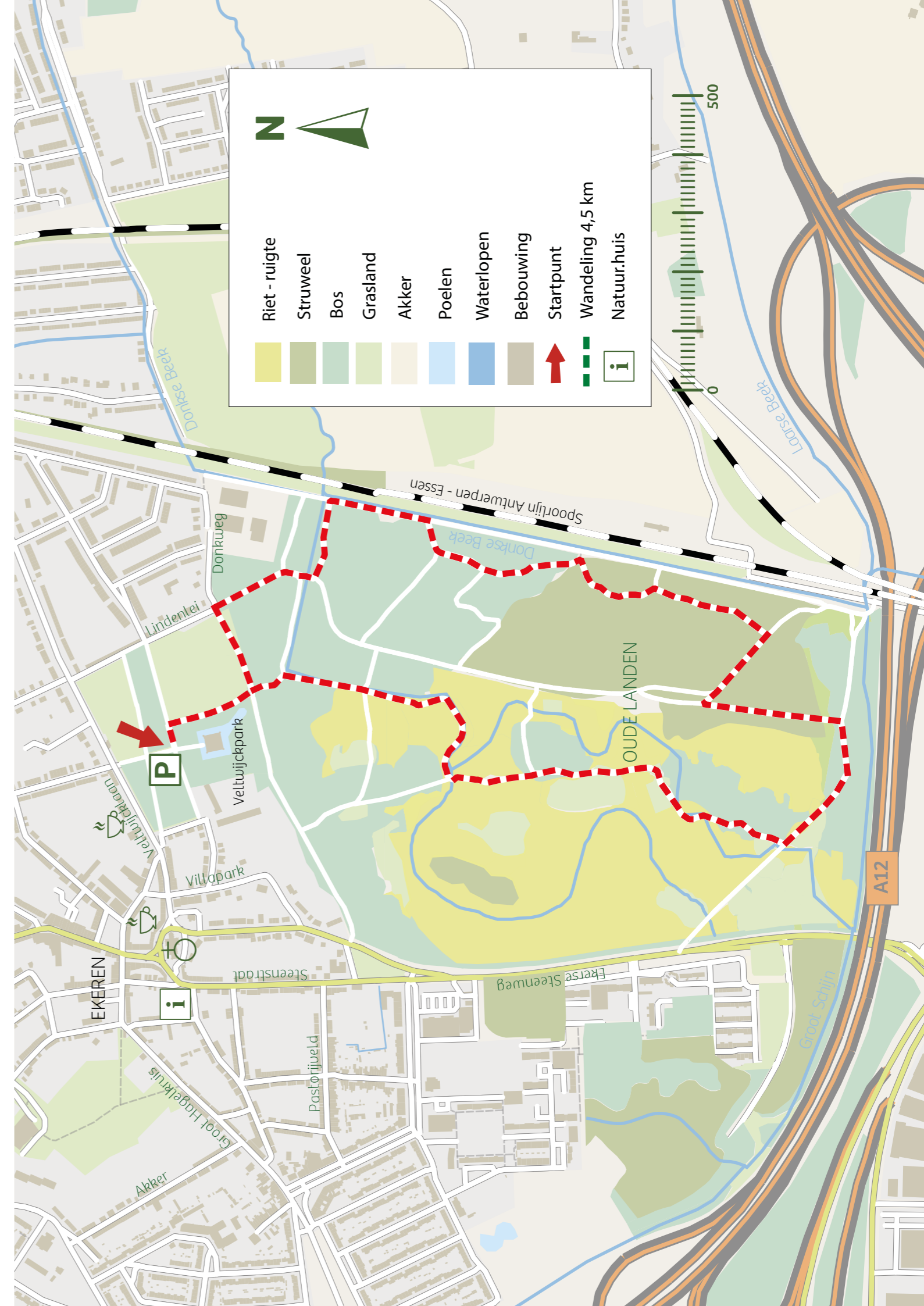
Praktisch

Vertrek: Kasteel Veltwijck (districtshuis Ekeren), Veltwijcklaan 27, Ekeren.

Parkeren: Kan in de dreef naar het kasteel.

Toegankelijkheid: Het hele jaar vrij toegankelijk op de paden. Deels toegankelijk voor kinderwagens.

Met gids: Je kan een wandelgids boeken via Natuurpunt Antwerpen Noord (tel 03 541 58 25, e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be)

Oktober is vogeltrekmaand

Tekst: Guy Van Steen

Rond oktober komt de najaarstrek van de vogels tot een hoogtepunt. Vogels reizen dan massaal naar het zuiden. In het voorjaar komen ze terug.

In het najaar is voedselschaarste de motor achter dit fenomeen. In het voorjaar gaan de vogels naar de meest geschikte broedgebieden. Daar speelt voedselvoorziening natuurlijk ook een grote rol.

Door de strenge winters zijn bijna alle vogels in het hoge noorden trekvogels. Enkele soorten zoals laplanduil en raaf kunnen er overwinteren. Meer zuidelijk kunnen vogels soms ter plaatse blijven door hun voedselpatroon aan te passen. Bij ons eten mezen in het voorjaar en in de zomer veel dierlijk voedsel. Maar in de winter schakelen ze over op zaden. Ze zijn niet genoodzaakt om te vertrekken.

Should I stay or should I go?

Het onderscheid tussen trekvogel en standvogel is niet scherp afgelijnd. Zo zijn roodborsten uit het noorden allemaal trekvogels en in Zuid-Europa zijn het allemaal standvogels. Daartussen ligt een breed gebied waar vanalles mogelijk is. Zowat de helft van onze roodborsten, vooral juvenielen en vrouwtjes, trekken in de winter naar het zuiden. Hun plaats wordt ingenomen door noordelijke exemplaren.

Niet alle vogels reizen in september of oktober. Koekoeken hoeven zich niet te bekommeren om hun kroost. Zij kunnen al vroeg met vakantie. In juli zijn bijna alle volwassen koekoeken weg. Ook nachtegalen beginnen in juli al aan hun reis. En begin augustus zijn de gierzwaluwen weg.

In het algemeen zijn insecteneters vroeg weg om te overwinteren in Afrika. Zadeneters kunnen langer blijven en hoeven ook niet zo ver te gaan. Velen overwinteren in Zuid-Europa.

Ook de terugkeer in het voorjaar verloopt zeer gespreid. De tjiftjaf is in februari-maart een vroege vogel. De wielewaal is in mei zowat de laatste om terug te keren.

Vogels trekken zowel overdag als 's nachts. Veel kleine zangvogels verkiezen de nacht. Dan hebben ze minder last van roofvogels en overdag kunnen ze foerageren. Ooievaars en veel roofvogels vliegen op thermiek. Die heb je uitsluitend overdag.

Strategische vliegroutes

De routes die vogels volgen zijn zeer uiteenlopend. Zeevogels die uitsluitend aan land komen om te broeden reizen uiteraard over zee. Soms worden ze bij felle westenwind naar het land geblazen en kan je ze bewonderen langs de kust.

Zang- en roofvogels uit het noorden steken massaal de Oostzee over vanuit Falsterbo in Zweden. Het is één van de beste plekken in Europa om de vogeltrek te bewonderen. Vogels die vanuit Europa naar Afrika reizen zoeken vaak de kortste oversteek aan de gevaarlijke Middellandse Zee. Zij volgen de laars van Italië of steken over aan de Straat van Gibraltar. Een heel drukke trekroute loopt ten oosten van de Middellandse Zee over Israël.

De tjiftjaf komt al vroeg in het voorjaar terug vanuit het zuiden (foto: Marc Tielemans)

Sommige soorten reizen met een breed front naar het zuiden. Anderen volgen smalle routes. Zo volgen de kraanvogels die via Gibraltar reizen een route langs de oostrand van België. Bij oostenwind worden ze soms tot bij ons geblazen en dan kan je ook in Antwerpen kraanvogels zien overvliegen.

De voorjaarstrek is wel minder spectaculair. Dat komt natuurlijk voor een deel door het kleinere aantal vogels. Velen overleven de winter niet.

Maar bij zuidoostenwind worden de vogels naar de kustlijn geduwd. Je kan er dan het fenomeen in geconcentreerde vorm bewonderen. Bij noordenwind steken de vogels niet graag de Scheldemonding over. Ze volgen dan de Schelde in oostelijke richting en wagen dikwijls de oversteek in de buurt van Antwerpen.

Trektellen

Trekvogels worden gedurende bijna het hele jaar waargenomen en geteld op verschillende trekposten in Vlaanderen en Nederland. Dit is een specialiteit op zich. Maar iedereen kan deelnemen. Je vindt de lijst met telposten en de resultaten op de website trektellen.nl. De dichtstbijzijnde trekpost vind je op de Scheldedijk aan de Hobokense Polder. Die wordt bemand door de vrienden van Ardea. Onze vogelwerkgroep, De Stadsmus, heeft een telpost aan de Oosterweelbocht. Maar er zijn niet altijd genoeg gespecialiseerde vrijwilligers om die te bemannen. We zijn dringend op zoek naar mensen die zich hiervoor willen inzetten.

HEERLIJK, DIE HERFST!

Tekst: Karen Milants

Tamme kastanjes, okkernoten en beukennotjes heb je vast al eens gegeten. Maar wist je dat je ook veel andere vruchten, bladeren, zaden en zelfs bloemen kan eten? Zelfs in de herfst valt er nog allerlei lekkers te verzamelen. Smakelijk! **Belangrijk:** pluk niet zomaar iets. Wees zeker dat je de juiste plant hebt, en laat hem anders staan. Pluk op een propere plek. Pluk ook enkel wat je nodig hebt en laat genoeg staan of hangen voor de dieren. Vraag in de keuken hulp aan een volwassene, zeker als je het fornuis gebruikt.

BESSEN: MEIDOORNHONING

Meidoorn heeft scherpe doornen, wees dus voorzichtig als je deze plukt! Kijk ook heel goed na dat je de juiste bessen plukt.

NODIG:

- 2 handjes meidoornbessen
- 1 bus vloeibare honing
- Propere glazen pot (met deksel)
- Mes of vork

DOEN:

- Haal de stelen van de bessen.
- Was de bessen.
- Plet de bessen een beetje met de vork of het mes.
- Doe de bessen in de pot en vul hem verder met de honing.
- Roer dit heel goed door elkaar.
- Laat de pot een paar weken op een warme plek staan en schud af en toe.
- Klaar!

ZADEN

Het najaar is de ideale periode om zaadjes te verzamelen. Je kan die zaden niet alleen bewaren om ze volgend jaar te zaaien, maar je kan ze ook eten!

Brandnetelzaad is een echt superfood. Het geeft je energie en bevat veel goede stoffen zoals ijzer. Pluk brandnetelzaad enkel als het nog groen is. Was het en laat het dan goed drogen, op een warme plek of op de verwarming. Daarna kan je het over je eten strooien, bijvoorbeeld in de soep, over je salade of bij je pasta. Heerlijk, gezond en gratis!

Ook weegbreezaad is lekker en gezond. Het smaakt een beetje naar champignons. Je kan de zaadjes van elke weegbreesoort gebruiken. Je kan het op dezelfde manier als brandnetelzaad verwerken.

BLADEREN: WILDEPLANTENPESTO

Pesto is lekker en niet zo moeilijk om te maken. Je hebt olie nodig, noten, groene bladeren en kaas (of edelgistvlokken). Je kan hier volop mee variëren, probeer dus maar uit wat je lekker vindt!

NODIG:

- Ongeveer 50 gr geraspte kaas, bijvoorbeeld Parmezaanse
- Ongeveer 35 gr groene bladeren (brandnetel, paardenbloem, duizendblad, weegbree, ...)
- Ongeveer 35 gr noten of pitten (walnoot, pompoen, ...)
- 4 el olie, bijvoorbeeld olijfolie
- Een teentje look
- Eventueel wat druppels citroensap of azijn
- Peper en zout
- Een scherp mes
- Een pan
- Een kom
- Een blender, staafmixer, keukenmachine of vijzel

DOEN:

- Was de bladeren voorzichtig, droog ze goed af met keukenpapier.
- Snijd ze in smalle repen.
- Rooster de zaden of pitten in een droge koekenpan.
- Meng daarna een voor een alle ingrediënten met de staafmixer of in de blender tot een geheel.
- Gebruik niet te veel citroensap, peper en zout in één keer. Proef af en toe en kruid bij naar smaak.

Meidoornbes (foto: Ada K via Pixabay)

Brandnetel (foto: Henryk Niestrój via Pixabay)

Weegbreeblad (foto: cornelinux via Pixabay)

Grote tijm

Tekst: Marc Van Outryve

Door zijn heerlijke aromatische geur is tijm alom bekend. Er zijn veel soorten tijm, die niet allemaal inheems zijn.

Soorten en kruisingen

Hier bespreken we de inheemse grote tijm (zie tabel). In Vlaanderen treffen we die in het wild aan in de kustduinen, ook in grasland, op bermten en zonnige plekken in bossen en langs bospaden. De plant komt tussen het gras voor op voedselarme grond en wijst op een goede toestand van deze droge graslanden. Grote tijm houdt van een stikstofarm milieu en door het teveel aan bodemstikstof doet de plant het hier slecht. In een stikstofrijk milieu beginnen brandnetels en bramen te overwoekeren en kunnen andere planten zich niet ontwikkelen. Grote tijm staat hier op de Rode Lijst als 'kwetsbaar', pluk hem dus zeker niet in de natuur! Bij ons kan je ook de inheemse kruiptijm en wilde of kleine tijm aantreffen. Rond de Middellandse Zee is de 'echte tijm' inheems en veel verspreid. Alle tijmsorten kruisen onder elkaar, er bestaan dus heel wat hybriden en cultivars met gemengde kenmerken.

Rijke nectarbron

Grote tijm is rijk aan nectar en dit tot in de herfst. De plant wordt dus druk bezocht door bijen, hommels, vliegen, zweefvliegen en kevers, die voor de bestuiving zorgen. Ook vlinders als zandogje, dagpauwoog en tijmblauwtje zijn graag van de partij. Bijen worden aangetrokken door paarse, gele en blauwe bloemen. Ze kunnen geen rood zien en zullen zelden rode bloemen bezoeken. Maar het paars van grote tijm trekt heel wat wilde bijen aan, als behangersbijen en klokjesdikpoot. De suikerrijke nectar geeft energie aan de volwassen bijen en het eiwitrijke stuifmeel dat ze mee vervoeren voedt de larven in het nest. Grote tijm is ook een waardplant voor de gele weidemier. Deze onderhoudt bladwortelluizen, die honingdauw produceren.

Gezond en lekker

Tijm wordt sinds onheuglijke tijden gebruikt als geneesmiddel. Het Griekse thumos, reukwerk, verwijst naar het heerlijk aroma van deze plant. De etherische olie met thymol werd gebruikt om te parfumeren, maar ook omwille van zijn ontsmettende en conserverende werking. Het werd toegepast bij het balsemen van overledenen. In de kruidengeneeskunde wordt tijmsiroop gebruikt bij bronchitis, om de slijmen op te lossen en zo het ophoesten van vastzittende slijmen te vergemakkelijken. Thee van tijm is waterafdrijvend.

Grote tijm is een zeer lekker en populair kruid bij slaatjes, vis- en vleeschotels. Ook omeletten en gerechten met aardappelen of paddenstoelen smaken beter met tijm. Zelfs de bloemetjes kan je mengen in slaatjes en visschotels. Tijmbladeren kunnen gedroogd worden om ze later te gebruiken. Tijm als thee in de ochtend laat je de dag fris en monter beginnen! ■

Grote tijm in bloei, met vierkante, behaarde stengel (foto: P. Jansen)

Grote tijm (foto: Bert Bollens)

GROTE TIJM	
Latijnse naam	Thymus pulegioides
Familie	Lipbloemachtigen
Hoogte plant	8-40 cm
Stengel	vierkantig behaard op de ribben
Bladeren	meestal ovaal, vrij slap
Bloei	juni-oktober
Bloemen	licht- tot donkerpurper cilindrische of bolvormige schijnkrans
Verspreiding	vegetatief, wortels op stengelknopen zaadjes verspreid door wind en mieren

10 jaar Natuurpunt ANTWERPEN STAD

10 locaties natuurbeleving in 't stad!

Feest mee!

HOF VAN LEYSEN

Zondag 11 september

GROTE MARKT

Zondag 18 september

**SINT-ANDRIESPLAATS/
LANGE RIDDERSTRAAT**

Zondag 9 oktober

DOMEIN HERTOOGHE

Zondag 23 oktober

www.natuurpuntantwerpenstad.be/10jaarNAS/

KOLJA
graphics

Natuurcrypto: oplossing van pagina 5

Verticaal: mierenkolonie

A. rammelaar B. springlevend C. proefkonijn D. dierenrijk E. appelflauwte F. zwanenzang
G. stokpaardje H. afkolven I. huilbui J. grootschalig K. boontje L. schildpad M. bloemlezing

Natuurwandelingen in het Antwerpse door de VMFA (Vereniging voor Milieueducatie Provincie Antwerpen)

- 17/09/2022, 14u. Prehistorie in het park. Nachtegalenpark (parkingang Den Brandt, Beukenlaan 12, Antwerpen)
- 25/09/2022, 14u. De natuur historisch bekeken. Ertbrugge (hoek Schotensesteenweg - Ertbruggelaan, Deurne)
- 15/10/2022, 14u. Herfstpracht: een veelvoud aan kleuren. Nachtegalenpark (parkingang Den Brandt, Beukenlaan 12, Antwerpen)
- 16/10/2022, 14u. De natuur maakt zich op voor de winter. Te Boelaerpark (hoek Karel van de Woestijnelei - Karel de Preterlei, Borgerhout)
- 16/10/2022, 10u. Het groene hart van het Hof. Hof van Leysen (hoek Markgravelei - Van Schoonbekestraat, Antwerpen)
- 30/10/2022, 14u. Bos voor iedereen. Op zoek naar schimmels. Ertbrugge (hoek Schotensesteenweg - Ertbruggelaan, Deurne)

Tenzij anders vermeld, melden wandelaars zich gewoon aan op de vertrekplaats van de respectievelijke wandeling en is inschrijven niet verplicht. Voor meer info: vmpa-antwerpen-centrum@vmpa-vzw.be of via 0470-13 60 24.

JOUW FIETSAVONTUUR START BIJ FIETSEN DE GEUS!

Wij zijn jouw fietswinkel in Antwerpen en omgeving. Met welke fiets schrijf jij jouw verhaal: de stadsfiets, elektrische fiets, reisfiets, snelle pendelfiets of (elektrische) vouwfiets? We helpen je kiezen.

KOM EENS LANGS IN ÉÉN VAN
ONZE 3 WINKELS OF PLAN JE
TESTRIT ONLINE!

FIETSEN DE GEUS ANTWERPEN

antwerpen@fietsendegeus.be
Marnixplaats 4, 2000 Antwerpen
03 238 17 12

FIETSEN DE GEUS BERCHEM

berchem@fietsendegeus.be
Grotesteenweg 95, 2600 Berchem
03 239 84 74

FIETSEN DE GEUS EDEGEM

edegem@fietsendegeus.be
Trooststraat 34/36, 2650 Edegem
03 457 27 69

OPENINGSUREN

zondag en maandag gesloten
di - vr 09u30 - 12u30 en 13u30-18u00
za 10u00 - 18u00 doorlopend

FIETSENDEGEUS.BE

Activiteitenkalender

Voor de volledige agenda en de meest recente info zie www.natuurpuntantwerpenstad.be

10 jaar Natuurpunt ANTWERPEN STAD

Feest mee!

HOF VAN LEYSEN

Zondag 11 september

GROTE MARKT

Zondag 18 september

SINT-ANDRIESPLAATS/ LANGE RIDDERSTRAAT

Zondag 9 oktober

DOMEIN HERTOGHE

Zondag 23 oktober

www.natuurpuntantwerpenstad.be/10jaarNAS/

September 2022

- 10 FONAS – Floristisch onderzoek van Natuurpunt Antwerpen Stad**
Vijver Stadspark, afspraak aan de ceder aan de straatkant, tussen skatepark en vijver om 10 u
Contact: derycke.joris@gmail.com
- 11 10 jaar NAS – Hof Van Leysen, 2018 Antwerpen**
Van 10 u tot 18 u
Kijk om je heen, vogels zijn echt overal!
(+ workshop nestkasten bouwen)
- 11 Uitstap Vogelwerkgroep De Stadsmus: Kalkense Meersen**
Afspraak: Borsbeeksebrug, 2600 Berchem (vertrekplaats Flixbus) om 8 u
Carpooling. Inschrijven verplicht via: vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be
- 18 EVA vzw: Langste veggietafel**
Grote Markt, 2000 Antwerpen
Van 12 u tot 17 u
- 18 FONAS – Floristisch onderzoek van Natuurpunt Antwerpen Stad**
Jachthaven L.O. en omgeving
Afspraak: ingang jachthaven Thonetlaan 133, 2050 Antwerpen om 10 u
Contact: derycke.joris@gmail.com

Oktober 2022

- 9 10 jaar NAS – Sint-Andriesplaats/Lange Ridderstraat, 2000 Antwerpen**
Van 10 u tot 18 u
Nature Based Solutions. De kracht van de natuur als oplossing naar groenere steden.
- 15 Nationaal Park Hoge Kempen – dag-/busuitstap**
Activiteit van NP Schijnvallei i.s.m. NAS, NP Schijnbeemden en NP Voorkempen
Inschrijven via het secretariaat (info@schijnvallei.be of 03 354 55 06)
Opstapplaatsen in Westmalle, Schilde en Wommelgem
- 22 Paddenstoelenspeurtocht: gegidste wandeling in Wolvenberg**
Afspraak: binnensingel Posthofbrug om 14 u
- 23 10 jaar NAS – Domein Hertoghe, 2018 Antwerpen**
Van 10 u tot 18 u
Een boom van een boom
- 26 Cursus ‘Paddenstoelen voor beginners’**
‘t Oud Kapelleke, Ferdinand Coosemansstraat 127, 2600 Berchem
Verdere Info en inschrijven via:
<https://www.natuurpunt.be/agenda/cursus-paddenstoelen-voor-beginners-berchem-53478>

November 2022

- 13 Uitstap Vogelwerkgroep De Stadsmus: Doelpolder – Saeftinghe**
Afspraak: Borsbeeksebrug, 2600 Berchem (vertrekplaats Flixbus) om 8 u
Carpooling. Inschrijven verplicht via: vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

- 20 Film: Holland - natuur in de Delta**
10 u, GC't Gasthuis, Turnhoutsebaan199, 2110 Wijnegem
Meer info: www.schijnvallei.be

DE STADSMUS

- Vogeltellingen** (iedere eerste zondag van de maand behalve juli en augustus)
- 4 september 2022**
8u30 Park Spoor Oost en Noord
Afspraak: ingang Spoor Oost, aan de Buurtspoorweglei, Borgerhout
 - 2 oktober 2022**
8u30 Scheldebocht Oosterweel
Afspraak: aan Droogdokkenpark
 - 6 november 2022**
8u30 Stadspark
Afspraak: hoek Van Eycklei - Quinten Matsijslei
Inschrijven wenselijk via vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

BEHEER WOLVENBERG

Iedere zondag vanaf 4 september 2022 tot en met 27 november 2022. Van 9u30 tot 12 uur
Afspraak: container hoek Posthofbrug - Singel
Stevig schoeisel en kledij die tegen een stootje kan. Werkhandschoenen krijg je ter plekke.

ZWERFVUILACTIE

Iedere laatste zondag van de maand behalve december
(25 september 2022 - 30 oktober 2022 - 27 november 2022). Van 14 u tot 16 u
Afspraak: parking Antwerps Zeilcentrum Noordkasteel, Oosterweelsteenweg 1, 2030 Antwerpen